

τὸν διάλογον ἐκείνον, οὐδὲν ἄλλο ἀντέταξεν εἰς τὴν ῥητορίαν τοῦ πατρὸς τῆς ἡ εὐλαβῆ μόνον σιωπῇ— τὸ ἀσφαλέστατον ἵσως μέσον πρὸς καταπαύσιν τῆς εὐερεθίστου εὐαισθησίας τοῦ βαρυνέτου. Δὲν ἔκρινε δ' ἐπίσης ἀναγκαῖον νὰ ἐπαυαλάβῃ τὴν δημηγορίαν τοῦ πατρὸς τῆς πρὸς τὸν ἱατρὸν Ἀντώνιον, ὅστις ἤλαθε τὴν ἐπαύριον νὰ τῇ ἀναγγείλῃ φαιδρὸς ὅ,τι ἐκείνη πρὸ πολλοῦ ἀνυπομόνως περιέμενε, τοὔτεστι ὅτι εὗρήθῃ ὁ ἀντικαταστάτης τοῦ Βαττίστα, ἀντὶ χιλίων τετρακοσίων φράγκων, καὶ ἦν ἔτοιμος ν' ἀναχωρήσῃ τὴν ἐπαύριον εἰς Γένουαν. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς Λουκίας ἐξέφρασαν κάλλιον τῶν λόγων αὐτῆς τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς, ὅτε παρέδωκεν αὕτη τὰ χρήματα εἰς τὸν ἱατρὸν ὅπως τὰ καταθέσῃ παρὰ τῷ ἐν Γενούῃ ἄγγλῳ προξένῳ. Ἦσαν εὐτυχεῖς ἀμφοτέροι ἐπὶ τῇ εὐτυχίᾳ ἣν παρῆχον εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ ὁ Σίρ Ἰωάννης αὐτὸς ἐχάρη τὴν ἡμέραν ἐκείνην, λησμονήσας γενναίως πᾶσαν κυβερνήσιν καὶ πᾶσαν δημοτικὴν διοίκησιν.

[Ἐπταὶ συνέχισαν].

Ἐν τῇ «Κλειούτ» δημοσιεύεται ἀπὸ τινος χρόνου μελέτημα περισπούδατον περὶ Κερκύρας τοῦ κλεινοῦ Γερμανοῦ ἱστοριογράφου καὶ ποιητοῦ Φερδινάνδου Γρηγοροβίου. Τοῦ ὠραίου τούτου ἔργου μεταφερόμεν εἰς τὰς στήλας τῆς «Ἑστίας» τὸ Β' μέρος, τὸ καὶ μᾶλλον ἐνδιαφέρον ὡς ἰδίως περιγραφικόν, μεταφρασθὲν ὑπὸ τοῦ διδάκτορος κ. Σπ. Παπαγεωργίου.

Σ. τ. Δ.

ΚΕΡΚΥΡΑ

[Μελέτημα Φερδινάνδου Γρηγοροβίου].

Ἡ Κέρκυρα, ἔχουσα πρόσωπον Ἰαννοῦ, βλέπει πρὸς τε Ἀνατολὰς καὶ πρὸς Δυσμὰς. Ἐνεκα τῆς ἱστορικῆς ταύτης ἐπαφῆς Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας, δι' ἧς τὰ ὕδατα τοῦ Ἀδριατικοῦ μίσγονται τοῖς ὕδασι τοῦ Ἰονίου, φυσικὸν φαίνεται, ὅτι τὰ ἐθνικὰ στοιχεῖα ἀμφοτέρων τῶν ἡμίστων τοῦ ἀρχαίου κόσμου πρὶν ἄλληλα εἰρηνικῶς ἐξακολουθοῦσιν ὑπάρχοντα. Ἐνθ' ἐπὶ τῆς ἡπειρωτικῆς ἐλληνικῆς χώρας ποικίλη σειρὰ ξένων λαῶν ἐγκατέστη, ἡ νῆσος αὕτη δὲν ἐπέιδεν εἰμὴ τὴν εἰς αὐτὴν μετανάστασιν τῶν ἰταλῶν νεαπολιτανῶν καὶ ἐνετῶν. Ἡ λατινικὴ φεουδαλικὴ ἀριστοκρατία ἐγένετο κυρία τῶν ἀρίστων γαιῶν τῆς Κερκύρας καὶ κατέστησε φόρον ὑποτελεῖς χωρικοὺς καὶ τὸ ἐγχώριον στοιχεῖον. Παρὰ τὴν βυζαντινὴν ἔσθῃ ἡ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία, ἐκείνην περιορίζουσα, κατ' ἀρχὰς μάλιστα πιέζουσα. Οἱ Ἀνδραγατοὶ εἶχον ἤδη ἰδρὺσιν ἐνταῦθα λατινικὴν ἀρχιεπισκοπὴν. τῷ δ' ἑλληνικῷ μητροπολίτῃ ἐπέτρεβαν μόνον τὸν τίτλον *Πρωτοπαπᾶ*. Ἡ ἐνετικὴ δημοκρατία ἐξηκολούθησε τὸ αὐτὸ, ἐφείδετο ὅμως μᾶλλον τῶν Ἰονίων, καὶ αἰέποτε ἐφήρμοσεν ἐν Ἀνατολῇ τὴν σωστικὴν τῶν κρατῶν ἀρχὴν τῆς ἀνοχῆς. Προνόμια ἐπροστάτευσεν τὴν ἐθνικότητα καὶ τὴν λατρίαν τῶν Ἰονίων καὶ ἐπέβη ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία ὅμως ἐν ἐπικρατοῦσῃ παρὰ τοῖς κατοικοῖς τῶν νήσων, ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα ἐπροστατεύθη παρ' αὐτῆς. Ἡ ἐκκλησία αὕτη μόλις ἐν ἔτει 1817 ἐπανάλαβε τὰ πρῶτα αὐτῆς δίκαια, ὡς

ἰόνιος τοῦ κράτους ἐκκλησία, ἡ δ' Ἰταλικὴ γλῶσσα μόλις τῷ 1852 ἐπαύσεν οὕσα ἐπίσημος. Ἡ ἐλληνικὴ συνείδησις ὑπὸ τὴν ξένην λατινικὴν κυριαρχίαν διετηρήθη ἐπίσης παρὰ τοῖς Ἰονίοις ἀμαίᾳ, ὡς ἐν Ἀττικῇ καὶ Μορέᾳ, οὐδέποτε ἀπολέσασα τὴν ἐνότητά αὐτῆς μετὰ τῆς μεγάλης ἐλληνικῆς οἰκογενείας. Ἡ ἀγάπη τῆς κοινῆς πατρίδος ἄλλως εἶναι ἡ λαμπροτέρα τῶν ἀρετῶν ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων. Οὐδέποτε ἐλληνικὴ τις ἐπαρχία ἤθελε προτιμήσῃ, ἀνταλλάσσουσα τὴν ἔσθῃ καὶ πιεζομένην καὶ κακοδαιμονοῦσαν πατρίδα, νὰ υἱοθετηθῇ ὑπὸ ξένης χώρας, ὡς τοῦτο ἐπραξεν γερμανικαὶ τινες ἐπαρχίαι.

Ῥώμη καὶ Βυζάντιον, λατινισμὸς καὶ ἐλληνισμὸς εἰσὶ πολιτικαὶ, ἐκκλησιαστικαὶ καὶ ἐθνικαὶ δυνάμεις, ἀς δὲν δύναται τις νὰ συγχέῃ. Ἡ Ἑνετία ἐκυρίευσεν καὶ ἀπεμύζῃσεν χώρας, ἀλλ' οὕτε τὴν ἰσχὺν οὕτε τὴν ἀρχὴν ἔσχε νὰ ἐκρωμαίσῃ τοὺς Ἕλληνας. Ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς ὡς ἐν τῇ ἀρχαιότητι οὕτω καὶ ἐν τῷ μεσαιῶνι ὑπερεῖχε τοῦ ῥωμαϊσμοῦ· μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν ἐφυγαδεύθη, προστασίαν ἱκετεύων, εἰς τὴν Ἑσπερίαν, καὶ ἐνταῦθα ἔτυχε θριάμβου, ἀφ' οὗ χρονολογεῖται νέος πολιτισμὸς. Ὁ πρῶτος ἐνθουσιώδης φιλελληνισμὸς ἔλαβεν ἀρχὴν ἐν τῇ Δύσει, ὅπου ἡ Ἑλλάς εὗρε τὴν ἀνάστασιν καὶ συνέχισεν τῶν γραμμῶν αὐτῆς, καὶ ἡ μόνη δυνατὴ συμφιλίωσις μετὰ τῷ Βυζαντίῳ καὶ Ῥώμῃ ἐπραγματώθη ἐν τῇ ἰταλοελληνικῇ ἀναγεννήσει. Τότε ἡ Κέρκυρα ἀπέβη ὁ σταθμὸς τοῦ πρὸς δυσμὰς φεύγοντος Ἑλληνισμοῦ καὶ οὕτως ἀνευθύνθη ὑπὸ νέαν μορφήν ὁ μῦθος τοῦ Ὀδυσσεύς, διότι αὐτὸς ὁ ναυαγὸς Ὀμηρος καὶ μετ' αὐτοῦ οἱ σοφοὶ καὶ ποιηταὶ τῆς Ἑλλάδος ἐξενίσθησαν ἐν Κερκύρᾳ.

Καὶ ἡ Ἑνετία, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἦρχε τῶν Ἰονίων, ἐπροστάτευσεν τὸν ἐλληνισμόν. Ἐν Παταύῳ ἐν ἔτει 1407 ἦνθει ἐλληνικὴ σχολή· ἐν Ἑνετίᾳ συνέστη τῷ 1500 ἡ ἐλληνικὴ Ἀκαδημία (Νεοακαδημία) καὶ βραδύτερον τὸ ἐλληνικὸν ἐκπαιδευτήριον τῆς κοινότητος. Ἄλδος ὁ Μανούτιος ἐξέδιδεν ἐκεῖ τύποις τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς καὶ ταυτοχρόνως ἐργάζετο ὁ κερκυραῖος ἐλληνοφίλης Σοφιανὸς, εἰς τῶν θεμελιωτῶν τῆς νέας ἐλληνικῆς διαλέκτου.

Ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἡ νῆσος τῶν Φαιάκων δὲν ἐδοξάσθη δι' ἐξόχων ἔργων γραμμῶν καὶ τέχνης, ἀπὸ τοῦ ἱσ'. αἰῶνος ὅμως μετέσχε, σὺν ταῖς ἀδελφαῖς νήσοις τοῦ Ἰονίου, ἐνδόξως τῆς πνευματικῆς τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἀναγεννήσεως. Ἡ ἐλληνικὴ σχολὴ αὐτῆς ἡμιλλᾷτο ταῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει, Ἰωαννίνοις, Ἀθήναις, Βουκουρεστίῳ — ποιηταὶ καὶ φιλόλογοι ἐκόσμησαν αὐτὴν, ὡς ὁ Δάδαρχος καὶ ὁ Σοφιανὸς, οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου τοῦ Λασκαρέως, ὡς ὁ Τριβόλης καὶ ὁ Ἐπαρχος Ἀντώνιος, ὃ ἐπέστελλεν ὁ Μεγαλάρχων. Ἐν ἔτει 1657 συνέστη ἐνταῦθα ἡ πρώτη νεοελληνικὴ Ἀκαδημία, ἥτις διετηρήθη μέχρι τοῦ

ρακτῶμεν εἰς τὴν Ἀνάστασιν. Ἡ ὅλη τελετὴ ὅμως ἐνταῦθα δὲν ἔφερε τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς ῥωμαϊκῆς λατρείας· ἱερεῖς τις ἔδωκε σημεῖον παρὰ τὴν πύλιν. Ἐκπυροσκοροτήσεις ἐδρόντησαν, κώδωνες ἤχησαν, ὁ λαὸς ἐξώρμησεν — ὁ Χριστὸς ἀνέστη. Ἐν ἀκαρεῖ ἡ ἡρεμος τεσσαρακοστὴ μετεβλήθη εἰς ἀγριώτατον τάραχον· ἀπὸ πάσης οἰκίας ἀντήχει θόρυβος σκευῶν· ἀπὸ τῶν παραθύρων ἐπιπτον κατασυντριβόμενα πῆλινα ἀγγεῖα εἰς ἐμπαιγμὸν τοῦ Ἰουδα Ἰσκαριώτου καὶ ὡς σύμβολον τῆς ἄλλοτε ποτε λιθοβολήσεως τῶν Ἰουδαίων. Πρὸ τῶν πυλῶνων ἐσφάζοντο, ἐν μανιώδει ἀμίλλῃ, ἀρνία καὶ τῷ αἵματί των ἐχαράσστο σταυρὸς ἐπὶ τῶν παραστάδων. Τὸ εἰδύλλιον τῆς Κερκύρας διακιμῆς ἀπεσθῆσθαι, καὶ τοῦτο διὰ τῆς θρησκείας. Ὁλη ἡ νῆσος μετεβλήθη εἰς σφαγεῖον· καὶ ὅλην τὴν ἡμέραν πρὸ τῆς Porta Reale ἐσφάζοντο καὶ ὠπτοῦντο ἀρνία, τὰ δὲ λιμνάζοντα αἵματα ἐσωροῦντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους· πᾶς Κερκυραίος ἐφαίνετο ὅτι ἠπίστατο τὴν τέχνην τοῦ σφαγέως, ὡς ἀρχαῖος τις ἀνὴρ. Ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία δὲν ἐτήρησε τὴν ἐν αἵματι πασχάλιον ταύτην θυσίαν, ἐν τῇ ἐλληνικῇ ὅμως εἶναι λείψνον τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ἅμα καὶ τοῦ ἐθνικισμοῦ. Ἡ ἀτελεύτητος τῶν θυμάτων αἱματοχυσία, αἱ ἱερὰ ἡ μᾶλλον μιαραὶ ἐορταστικαὶ ἐκατόμβαι, εἰσὶ τὸ μᾶλλον ἀποτρόπαιον σημεῖον τῆς ἀρχαιότητος· οἱ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων θεοὶ ἔθροσκον ἐν τῷ αἵματι.

Ἡδέως ἔσπευσεν νὰ φύγῃ ἔξω πρὸς τὴν αἰωνίως καθαρὰν φύσιν τῆς νήσου καὶ τὰς ἱερὰς σκιὰς τῶν ἐλαιῶνων της, καὶ ἐπειδὴ ἡ πόλις τῆς Κερκύρας ὀλίγα παρέχει τὰ ἀξιοθέατα, ἃς ἐπιθεωρήσωμεν ἐκατέρωθεν τὰ περὶ τῆς πόλεως, ὅπως εἶτα στραφῶμεν εἰς τὰ ἐνδότερα.

Ὁ σὺρ Χ. Δούγλας ἔταμεν ἀμαξίτην παραθαλάσσιον ὁδὸν διὰ τῶν ἐνεστικῶν προχωμάτων, ἄγουσαν ἀπὸ τῆς πλατείας εἰς τὴν Γαρίτσαν. Τὸ προάστειον τοῦτο κεῖται παρὰ τὸν λιμένα τοῦ Ἀλκινόου, θν δριζοῦσι τὸ φρούριον καὶ γλῶσσα γῆς, συνέχεται δὲ ἐτέρῳ προαστείῳ τῷ Ἀνεμομύλῳ, οὕτω κληθέντι ἀπὸ ἡρεπωμένου τινὸς πύργου παρὰ τὴν θάλασσαν, χρησιμεύοντος ἄλλοτε ἀντὶ ἀνεμομύλου. Γλῶσσα γῆς ἀνωφερῆς ἄγει πρὸς τοὺς ὑπερκειμένους πλήρεις φυλλωμάτων λόφους, ὅπου ἡ βασιλικὴ ἐπαυλις. Ἐν τῷ σχηματιζομένῳ κόλπῳ τῶν Καστράδων ἔκειτό ποτε τὸ ναυπηγεῖον καὶ ἡ ἀγορὰ τῆς Κερκύρας· τὴν θέσιν δὲ καθόλου τῶν νῦν προαστείων καὶ τῶν περὶ κατεῖχεν ἡ ἀρχαία πόλις. Αἱ Καστράδαις χρονολογοῦνται ἀπὸ τῶν πρώτων ἥδη βυζαντικῶν αἰώνων, καίτοι, ὡς ὁ Ῥωμανὸς ἔδειξέ μοι, τὸ πρῶτον ἀναφέρεται τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐν χειρογράφῳ τῆς 18 αὐγ. 1370. Ἀμφότεραι ἱα παραλῖαι μὲ ἀνέμνησαν τὰς τῆς Κορκυκῆς· ἐνταῦθα τὰ πάντα εἰσὶν ἀνθῶνες καὶ λαχανόκηποι. Οἰκίαι, ἐφ' ὧν βλέπει τις ἀρχαῖα τεμάχια μαρμάρων πεφυργωμένα, μονόροφοι καὶ μι-

κραὶ ἴστανται μεταξύ κυπαρίσσων, φοινίκων, κάκτων καὶ δαρῶν, ἐν τῷ μέσῳ δὲ αὐτῶν ναῖσκει, ὅμοιοι πρὸς ἐπαυλεις, ἐντὸς κήπων ἢ ἐπὶ ἀθροῦσιν πλατειῶν. Ἀρνία βόσκουσιν ἐπὶ τῆς χλόης· γυναικες ἀσχολοῦνται περὶ τετραγισμένα φρέατα· ἄνδρες σκάπτουσι τὰ κηπάρι, ὡς ὁ Λαέρτης παρ' Ὀμήρῳ. Οἰκίαι τινὲς στεροῦνται παρὰ θύρων· ἔστιν ὅτε εἶδον κιγκλίδας πεπλεγμένας διὰ φυλλωμάτων· καθαρὰ δωμάτια, ἐνθα χιονόλευκος κλίνη, ἥς ἐπικρέμονται ἡ Παναγία καὶ μικρὰ λυχνία.

[Ἐπειτα: συνέχεται]

ΘΗΗΣΚΟΝΤΕΣ ΠΑΠΑΙ

Οἱ πλεῖστοι τῶν Παπῶν, ὅσοι διώκθηκαν μέχρι τοῦδε ἀπὸ τῆς ἔδρας τοῦ Ἁγίου Πέτρου, εἶχον ἰδιάζοντα φόβον τοῦ θανάτου. Ὁ ψίθυρος τῶν πτερύγων τοῦ ἐπιθανατίου Ἀγγέλου ἔφερεν αὐτοὺς εἰς ἀπελπίσιν, ὁ δὲ φόβος τοῦ νὰ καταλίπωσι τὴν κυριαρχίαν τοῦ κόσμου τοῦτου, ὅπως ἀποχωρήσωσιν εἰς τὴν ἄγνωστον χώραν, ἐξ ἧς οὐδεὶς ἐπανέκαμψεν, ἀφῆρει ἀπ' αὐτῶν πᾶσαν ἡσυχίαν καὶ ἀνάπαυσιν. Οἱ Πάπαι ἐπὶ τῆς ἐπιθανατίου κλίνης εἶνε θέκμα παριστῶν ἐναργέστατα τὴν ἐξουθενώσιν τῆς γῆνης μεγαλειότητος.

Ἀλλὰ διατί οἱ ἀντιπρόσωποι καὶ ἐπίτροποι τοῦ Χριστοῦ εἶχον τοιοῦτον φόβον ἀπέναντι τοῦ θανάτου; Ὁ φόβος ἄρ' γε τοῦ νὰ ἐμφανισθῶσι πρὸ τοῦ αἰωνίου κριτοῦ ἔφερε τοὺς Πάπας εἰς τοιαύτας ἀναξίας αὐτῶν σκέψεις, ἢ ἡ φροντίς ὅτι θὰ καταλίπωσι «τὸ βασίλειον τοῦ κυρίου» ἐσκότιζε τὰς τελευταίας αὐτῶν στιγμὰς, παρενείρουσιν περιδεεῖς σκέψεις; Οὐχί. Σπανιώτατα οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Θεοῦ εἶχον δόσιν τινὰ τῶν χαρακτηριστικῶν ἰδιοτήτων τῶν εὐαισθητῶν συνειδήσεων, καθόσον τὸ ἀβέβαιον περὶ τῆς τύχης τῆς ἐκκλησίας ἀπησχόλει μόνον τὰς εὐγενεῖς φύσεις ἐπὶ τῆς ἔδρας τοῦ Ἁγίου Πέτρου.

Τὸ πλεῖστον τῶν κυριάρχων τῆς ἐκκλησίας, δι' ὧν ἡ Ῥώμη ἐπρωδίαζε τὸν κόσμον, εἶχεν ὡς ἀπόφθεγμα ἴδιον τὴν ἐγωϊστικὴν φράσιν: «Ἐμοῦ θανόντος, γαῖα πυρὶ μιγῆτω», διὸ καὶ οὐδόλως οὔτε ζῶντες οὔτε θανόντες ἐφρόντιζον. Τὰ αἵτια δὲ τοῦ μεγάλου τρόμου αὐτῶν πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν εἰς τὰς ἰδιαζούσας περιστάσεις, αἵτινες ἐπῆρχοντο σχεδὸν τακτικῶς ἅμα ὡς ἡγγίζεν ἡ τελευταία αὐτῶν ὥρα. Οἱ ἰσχυρότατοι καὶ κραταιότατοι τῶν Παπῶν ἀπέθανον ἄθλιοι καὶ ἐγκαταλειμμένοι. Σθενυμένων τῶν βλεμμάτων αὐτῶν, συνεσθένυντο καὶ ἡ δόξα των. Οὐδεὶς, οὔτε συγγενὴς οὔτε φίλος, ἐφρόντιζε πλέον περὶ τοῦ θνήσκοντος ἡγεμόνος τῆς ἐκκλησίας, ἐξ ὅλου δὲ τοῦ ὄγκου τῆς ἰσχύος δὲν ἀπέμεινε κατὰ τὰς τελευταίας αὐτῶν στιγμὰς οὔτε μία κ' ἡ χεὶρ, ὅπως παράσχῃ εἰς τὴν διψάσαν αὐτῶν γλῶσσαν τὸ τελευταῖον ποτήριον.

Πνέοντος τοῦ Πάπα τὰ λείψθια, διεβρηνγύετο ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Βατικανοῦ πᾶσα ἱεραρχία